

#Welcome to Byzantium

Ερευνητικές διασταυρώσεις στην Πάτρα με αφετηρία το Βυζάντιο

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

7-8 Οκτωβρίου 2025

Συνεδριακό Κέντρο Πανεπιστημίου Πατρών, Αίθουσες Ι.12 και Ι.13

Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών, Αμφιθέατρο

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

Το Κάστρο, η επιγραφή του *δεκουρίωνα* Βασίλειου Οξυλίδη, ο πολιούχος Άγιος Ανδρέας και ο χαμένος ναός του, ο λόγιος Αρέθας, η πλούσια χήρα Δανιηλίδα, με τα μεταξουργεία και τις στενές σχέσεις της με τον ιδρυτή της μακεδονικής δυναστείας Βασίλειο Α΄, είναι μερικά μόνο από τα βυζαντινά ορόσημα της Πάτρας στη συλλογική ιστορική μνήμη. Και αν ο σημερινός επισκέπτης δυσκολεύεται να ανασυνθέσει το παρελθόν της πόλης και της ευρύτερης περιοχής από τον τρίτο έως τον δέκατο τρίτο αιώνα με βάση τα σωζόμενα μνημεία, η σύνδεσή τους με το βυζαντινό παρελθόν συνεχώς ανασυγκροτείται. Η ομάδα των βυζαντινολόγων που υπηρετούν σήμερα σε πέντε διαφορετικά Τμήματα του Πανεπιστημίου Πατρών (Ιστορίας-Αρχαιολογίας, Φιλολογίας, Φιλοσοφίας, Γεωλογίας, Αρχιτεκτόνων Μηχανικών) εργάζεται εντατικά προκειμένου να αναδείξει τον βυζαντινό πολιτισμό σε σχέση τόσο με την πόλη και την περιοχή της Πάτρας όσο και με τον ευρύτερο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου. Δίπλα τους, η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας του Υπουργείου Πολιτισμού διασφαλίζει ότι ολοένα και περισσότερα βυζαντινά κατάλοιπα αποκαλύπτονται και μελετώνται, ενώ ταυτόχρονα συντηρούνται, αναστηλώνονται και τέλος εκτίθενται στο ελληνικό και διεθνές κοινό. Η επιστημονική συνάντηση *#Welcome to Byzantium – Ερευνητικές διασταυρώσεις στην Πάτρα με αφετηρία το Βυζάντιο*, που συνδιοργανώνουν το Πανεπιστήμιο Πατρών και η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας του ΥΠΠΟ, στοχεύει, σε συνδυασμό με άλλες τρέχουσες και μελλοντικές δράσεις, στην ανάδειξη αυτού του βυζαντινού παρελθόντος. Απευθύνεται στην ακαδημαϊκή κοινότητα –κυρίως στα νεότερα μέλη της και επήλυδες Πατρινούς/ές– την τοπική κοινωνία, καθώς και την επιστημονική κοινότητα της πόλης και της ευρύτερης περιοχής. Προσκαλούνται να συμμετάσχουν σε αυτήν ερευνητές που δραστηριοποιούνται σε ποικίλα επιστημονικά πεδία της Ιστορίας, της Αρχαιολογίας, της Φιλολογίας, της Φιλοσοφίας, της Ιστορίας της Τέχνης και της Αρχιτεκτονικής, με έμφαση τόσο στις βυζαντινές σπουδές όσο και στην Πάτρα, την Αχαΐα, τη Βόρεια Πελοπόννησο και τη Δυτική Ελλάδα κατά τη βυζαντινή περίοδο.

Welcome all to the fascinating Byzantium!

7/10/2025 Συνεδριακό Κέντρο Πανεπιστημίου Πατρών

9.00-9:30 Προσέλευση–Εγγραφή συνέδρων

9:30-10:00 **Χαιρετισμοί**

Χρήστος Μπούρας, Πρύτανης Πανεπιστημίου Πατρών

Γιώργος Ξυδόπουλος, Κοσμήτορας της Σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών Πανεπιστημίου Πατρών

Δημήτριος Κουκόπουλος, Πρόεδρος Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Πατρών

Γιάννης Παπαθεοδώρου, Πρόεδρος Τμήματος Φιλολογίας Πανεπιστημίου Πατρών

Μυρτώ Βέικου, Ειρήνη-Σοφία Κιαπίδου, Αναστασία Κουμούση, Συντονίστριες της Οργανωτικής Επιτροπής

1^Η ΣΥΝΕΔΡΙΑ **Σπουδές για την Πάτρα κατά τη βυζαντινή περίοδο**

Πρόεδρος: Μυρτώ Βέικου

10.00-10.20 Ειρήνη-Σοφία Κιαπίδου

Χρονικό της Μονεμβασίας ή μήπως τελικά Χρονικό της Πάτρας; Μια χαρακτηριστική περίπτωση παραπλανητικής τιτλοφόρησης στη βυζαντινή ιστοριογραφία

10.20-10.40 Αναστασία Κουμούση

Το Κάστρο της Πάτρας: Νέα αρχαιολογικά δεδομένα της έρευνας των ετών 2010-2025

10.40-11.00 Νικούλα Κουγιά & Ιωάννης Ηλιόπουλος

Πολιτισμική συνέχεια και τεχνολογική μεταμόρφωση: η κεραμική παραγωγή στην Πάτρα από την αρχαιότητα έως τον 20ό αιώνα

11.00-11.20 Ανδρονίκη Π. Χρυσάφη

Ι.Ν. Αγίου Ανδρέα Πατρών: Μια διαμάχη για το «καλλίτεχνον και καλλιμάρμαρον» μνημείο

11.20-12.00 Συζήτηση

διάλειμμα/καφές

2^Η ΣΥΝΕΔΡΙΑ *Σπουδές για τη Δυτική Ελλάδα κατά τη βυζαντινή περίοδο*

Πρόεδρος: Κωνσταντίνος Χρυσόγελος

12.20-12.40 Θεοδώρα Κοντογιάννη, Χρήστος Μεράντζας & Βαρβάρα Παπαδοπούλου

Υλικός πλούτος, κοινωνική ταυτότητα και αγροτική παραγωγή στην Ήπειρο κατά την Ύστερη Αρχαιότητα: Το ανασκαφικό πρόγραμμα της αγρέπαυλης στη Στρογγυλή Άρτας

12.40-13.00 Γεώργιος Παπαθεοδώρου, Μαρία Γεραγά, Δημήτριος Χριστοδούλου & Αικατερίνη Δελαπόρτα

Θαλάσσια γεωφυσική έρευνα ναυαγίου βυζαντινής εποχής στη Ζάκυνθο, Ιόνιο πέλαγος

13.00-13.20 Δήμητρα Νικολιά

Τα βυζαντινά μνημεία της Ζακύνθου: σκιαγραφώντας τη μνημειακή τοπογραφία του νησιού κατά τους βυζαντινούς χρόνους και τη Λατινοκρατία

13.20-13.45 Συζήτηση

διάλειμμα/ελαφρύ γεύμα

3^Η ΣΥΝΕΔΡΙΑ *Σπουδές για την κεντροδυτική Ελλάδα κατά τη βυζαντινή περίοδο*

Πρόεδρος: Φεβρωνία Νούσια

14.30-14.50 Πλάτων Πετρίδης

Πάτρα εναντίον Κορίνθου: μια πρόταση συμφιλίωσης

14.50-15.10 Κατερίνα Χαμηλάκη

Η παραγωγή και διακίνηση κεραμικών προϊόντων στην Ανατολική και Δυτική Στερεά Ελλάδα κατά την Πρωτοβυζαντινή Περίοδο. Τυπολογία, τοπικές τάσεις παραγωγής, εισαγωγές.

15.10-15.30 Rossana Valente

Shaping the Byzantine City: Craft, Trade, and the Urban Fabric of Corinth

15.30-15.50 Μυρτώ Βέικου & Christopher Nuttall

Ευρήματα βυζαντινής εποχής σε νησίδες του Σαρωνικού Κόλπου από την Αρχαιολογική Έρευνα Επιφανείας «Μικρό Νησιωτικό Τοπίο του Σαρωνικού (LISP)» του Σουηδικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου

15.50-16.30 Συζήτηση

διάλειμμα/καφές

4^Η ΣΥΝΕΔΡΙΑ **Σπουδές για την κεντροδυτική Ελλάδα κατά την
Υστεροβυζαντινή και Μεταβυζαντινή περίοδο**

Πρόεδρος: Σταύρος Μαμαλούκος

16.50-17.10 Αλεξία Σταμούλη

*Η δυτική Ελλάδα και η βόρεια Πελοπόννησος στην ύστερη
βυζαντινή αγιολογία*

17.10-17.30 Νικόλαος Βασιλάκης

*Εισηγμένη εφυαλωμένη κεραμική στην Πάτρα από τη Δύση (13ος-
19ος αιώνας)*

17.30-17.50 Ελένη Μπαρμπαρίτσα

*Το βελανιδόδασος της Μάνινας Αιτωλοακαρνανίας και η αξιοποίη-
σή του κατά την Ύστερη Βυζαντινή Περίοδο. Προκαταρκτικές
παρατηρήσεις.*

17.50-18.20 Συζήτηση

Δείπνο Συνέδρων

8/10/2025

Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών

5^Η ΣΥΝΕΔΡΙΑ *Σπουδές για την κεντροδυτική Ελλάδα κατά την Υστερο-βυζαντινή και Μεταβυζαντινή περίοδο*

Πρόεδρος: Αναστασία Κουμούση

9.00-9.20 Σταύρος Μαμαλούκος

Η αρχιτεκτονική στη λατινοκρατούμενη Νότια Ελλάδα από τις αρχές του 13ου ως τα μέσα του 15ου αιώνα

9.20-9.40 Δημήτρης Αθανασούλης

Η συμβολή των ηλειακών μνημείων στην ανάταξη της σταυροφορικής Ελλάδας

9.40-10.00 Ειρήνη Μαγκανιώτη

Το παρεκκλήσιο Αγίου Ιωάννου Προδρόμου στην Ιερά Μονή Αγίων Πάντων στο Βελημάχι Τριταίας (18ος αι.) – Παρατηρήσεις στο εικονογραφικό πρόγραμμα και στις τοιχογραφίες

10.00-10.30 Συζήτηση

διάλειμμα/καφές

6^Η ΣΥΝΕΔΡΙΑ *Βυζαντινές σπουδές στην Πάτρα*

Πρόεδρος: Αλεξία Σταμούλη

10.50-11.10 Πέτρος Κουφόπουλος

Νέα στοιχεία για την ανοικοδόμηση και οργάνωση της μονής Σινά στους χρόνους του Ιουστινιανού

11.10-11.30 Φεβρωνία Νούσια

Βυζαντινά 'tablets' και 'e-books'

11.30-11.50 Κωνσταντίνος Χρυσόγελος

Ο Θεόκριτος και ένα πιθανό ερωτικό υπονοούμενο σε ποίημα του 12ου αιώνα

11.50-12.10 Άρτεμις Λαγού

Συναισθήματα και Ιστορία: Μια άλλη «ανάγνωση» της βυζαντινής ιστοριογραφίας

12.10-12.45 Συζήτηση

διάλειμμα/ελαφρύ γεύμα

7^Η ΣΥΝΕΔΡΙΑ *Βυζαντινές σπουδές στην Πάτρα*

Πρόεδρος: Ειρήνη-Σοφία Κιαπίδου

13.30-13.50 Ιωάννης Δημητρακόπουλος

Πτυχές της συμβολής της σκέψης του Θωμά Ακυινάτη στην υστεροβυζαντινή φιλοσοφία

13.50-14.10 Ειρήνη Μπαλκογιαννοπούλου

Η συμβολή του Γεώργιου Σχολάριου στην υστεροβυζαντινή λογική: άγνωστες πηγές

14.10-14.30 Χριστοφόρα Φύτρου

Νέες ερευνητικές προσεγγίσεις στα Αμφιλόχια του πατριάρχη Φωτίου

14.30-15.00 Συζήτηση

διάλειμμα/καφές

8^Η ΣΥΝΕΔΡΙΑ *Ανάδειξη βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων και αρχαιολογικών χώρων*

Πρόεδρος: Γιάννης Δημητρακόπουλος

15.15-15.35 Μαρία Κυριακοπούλου

Αντιμετώπιση φθορών της κεραμικής του Κάστρου της Πάτρας: Τεχνικές και Εφαρμογές

15.35-15.55 Αθανασία Ράλλη

Κάστρο Χλεμούτσι: επεμβάσεις ανάδειξης και σχέδιο διαχείρισης ενός εμβληματικού μνημείου της φραγκοκρατίας στη ΒΔ Πελοπόννησο

15.55-16.15 Τρύφωνας Τρυφωνόπουλος

Situs Imperii Sinici, 1679. Η συντήρηση ενός χειρόγραφου κώδικα από την Ιερά Μονή Χρυσοποδαρίτισσας Πατρών

16.15-16.35 Σπυριδούλα Πυρπύλη

Δημόσια βυζαντινή αρχαιολογία. Από το πανεπιστήμιο στην κοινωνία των πολιτών: η περίπτωση της Αιτωλοακαρνανίας

16.35-17.15 Συζήτηση

17.30-18.30 Αρχαιολογική ξενάγηση στο Κάστρο της Πάτρας εκ μέρους της ΕΦΑ Αχαΐας

Οργανωτική Επιτροπή

Συντονίστριες

Μυρτώ Βέικου, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Πατρών
Ειρήνη-Σοφία Κιαπίδου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Πατρών
Αναστασία Κουμούση, Διευθύντρια Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας, ΥΠΠΟ

Μέλη

Μαρία Γεραγά, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Γεωλογίας Πανεπιστημίου Πατρών
Ιωάννης Δημητρακόπουλος, Καθηγητής, Τμήμα Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Πατρών
Σταύρος Μαμαλούκος, Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Πανεπιστημίου Πατρών
Χρήστος Μεράντζας, Καθηγητής, Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Πατρών
Φεβρωνία Νούσια, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Πατρών
Γιώργος Παπαθεοδώρου, Καθηγητής, Τμήμα Γεωλογίας Πανεπιστημίου Πατρών
Αλεξία Σταμούλη, ΕΔΙΠ, Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Πατρών
Κωνσταντίνος Χρυσόγελος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Πατρών

Χορηγός

Φεστιβάλ Υποδοχής Πρωτοετών Welcome to UP, Πανεπιστήμιο Πατρών

Εικόνες

Σ. 1: Κάστρο Πάτρας, όψη Οθωμανικού προμαχώνα από δυτικά. © ΕΦΑ Αχαΐας

Σ. 8: Κάστρο Πάτρας, η πύλη του Αιγιαλού στον πύργο της πρωτοβυζαντινής περιόδου.
© ΕΦΑ Αχαΐας

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ

Δημήτρης Αθανασούλης

Αρχαιολόγος

Διευθυντής Εφορείας Αρχαιοτήτων Κυκλάδων, ΥΠΠΟ

dathanasoulis@culture.gr

Η συμβολή των ηλειακών μνημείων στην ανάταξη της σταυροφορικής Ελλάδας

Οι εργασίες ανάδειξης που υλοποίησε η Αρχαιολογική Υπηρεσία στα σταυροφορικά μνημεία της Ηλείας έδωσαν την ευκαιρία να επανεξεταστεί αυτό το μνημειακό απόθεμα και να επαναξιολογηθεί και με βάση τα ευρήματα που προέκυψαν κατά την διάρκεια της εκτέλεσης των έργων αυτών.

Η επανερμηνεία των ηλειακών μνημείων ανέδειξε όχι μόνο τον κομβικό ρόλο της Ηλείας ως επίκεντρου της σταυροφορικής ηγεμονίας, αλλά συνέβαλε ευρύτερα στην ανάταξη της σταυροφορικής περιόδου στον ελλαδικό χώρο, όχι ως μιας εποχής καταπίεσης και παρακμής, αλλά ως μιας δυναμικής περιόδου με εντυπωσιακή παραγωγή, τόσο ποσοτικά όσο ποιοτικά, στην τέχνη και την αρχιτεκτονική.

Rossana Valente

*Λέκτορας Βυζαντινής Αρχαιολογίας
Università degli Studi di Roma Tre
rossana.valente@uniroma3.it*

Shaping the Byzantine City: Craft, Trade, and the Urban Fabric of Corinth

This paper explores everyday life in Middle Byzantine Corinth (ninth to thirteenth century) through an integrated analysis of domestic architecture, local production, and ceramic assemblages. By combining the results of recent stratified excavations with earlier investigations conducted by the American School of Classical Studies at Athens, the study examines residential and artisanal quarters of the city, illuminating patterns of habitation, household organisation, and economic activity. Particular attention is given to ceramic data, including locally produced wares, as well as imported pottery and ceramic transport containers from across the Mediterranean. These assemblages reveal the interplay between enduring local traditions and broader commercial networks, offering insights into consumption practices, technological choices, and regional mobility. By focusing on the material conditions of urban life, from built environments to everyday objects, the paper shows how archaeological evidence contributes to a dynamic reconstruction of the Byzantine city. Corinth emerges as a strategic node of connectivity in the Middle Byzantine Peloponnese. This role is materially expressed in its craft production, economic networks, and sustained ties with the wider Mediterranean.

Νίκος Βασιλάκης

Αρχαιολόγος

Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας, ΥΠΠΟ

nvasilakis@culture.gr

Εισηγμένη εφυαλωμένη κεραμική στην Πάτρα από τη Δύση (13ος-19ος αιώνας)

Η Πάτρα διαθέτοντας ένα σημαντικό λιμάνι ήταν ανέκαθεν πόλη με έντονη οικονομική ζωή και ακμάζουσες βιοτεχνίες που εξήγαν τα προϊόντα τους. Η γεωγραφική της θέση στο βορειοδυτικό τμήμα της Πελοποννήσου ευνοούσε τις επαφές με τη δυτική Ευρώπη. Οι νέες ιστορικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που διαμορφώθηκαν μετά τη λατινική κατάκτηση του Βυζαντίου, η εδραίωση των Λατίνων στην ανατολική Μεσόγειο και η ανάπτυξη του εμπορίου έδωσαν την ευκαιρία να εισαχθούν στην αγορά αγγεία που προέρχονταν από τη Δύση. Η εύρεση στην Πάτρα και στην ευρύτερη περιοχή της κατά τη διάρκεια ερευνών στο πλαίσιο της σύγχρονης οικοδομικής δραστηριότητας ή της εκτέλεσης δημόσιων έργων, αντιπροσωπευτικών τύπων κεραμικών δυτικής προέλευσης είναι αποτέλεσμα του διεθνούς εμπορίου και των δημιουργούμενων οικονομικών και πολιτικών συγκυριών, των κατακτητικών πολέμων και των επιγαμιών που συνέβαλαν στην εξάπλωση τους. Η απρόσκοπτη εισροή κεραμικών προϊόντων συνεχίστηκε αδιάλειπτα καθ' όλη την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας.

Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζονται αντιπροσωπευτικά δείγματα εφυαλωμένης κεραμικής από τα μεγάλα κέντρα της ιταλικής και της ιβηρικής χερσονήσου, που παράγονταν και διακινούνταν από τον ύστερο 13ο έως τον 18ο αιώνα, και δείγματα κεραμικής με τυπωμένη διακόσμηση από την Αγγλία και τη Γαλλία, αλλά και πορσελάνης των εργοστασίων της Γερμανίας, που χρονολογούνται από τα τέλη του 18ου αιώνα και σε όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Η εισηγμένη κεραμική που βρέθηκε στην Πάτρα αποδεικνύει τη σημαντική θέση και τη σημασία της πόλης στο εμπορικό δίκτυο της Μεσογείου, όπως και τις επαφές της από την ύστερη βυζαντινή έως τη νεότερη περίοδο με τα μεγάλα εμπορικά κέντρα της Δύσης.

Μυρτώ Βέικου ⁽⁰⁾ & Christopher Nuttall ⁽⁰⁾

⁽¹⁾ *Επίκουρη Καθηγήτρια Βυζαντινής Αρχαιολογίας
Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών
mveikou@upatras.gr*

⁽²⁾ *Δρ. Αρχαιολόγος
Μεταδιδακτορικός Ερευνητής, Σουηδικό Ινστιτούτο Αθηνών
chrisnuttallacademia@gmail.com*

**Ευρήματα βυζαντινής εποχής σε νησίδες του Σαρωνικού Κόλπου από την
Αρχαιολογική Έρευνα Επιφανείας «Μικρό Νησιωτικό Τοπίο του Σαρωνικού (LISP)»
του Σουηδικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου**

Το αρχιπέλαγος του Σαρωνικού στην Ελλάδα, που βρίσκεται μεταξύ των ακτών της Αττικής και της ανατολικής Πελοποννήσου, έχει συγκεντρώσει την προσοχή τόσο των ερευνητών, όσο και των ταξιδιωτών, για το μοναδικό μείγμα των γεωγραφικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών του. Αυτός ο "μικρός κόσμος" νησιωτικών τοπίων έχει μετατραπεί σε δημοφιλή τουριστικό προορισμό λόγω της εγγύτητάς τους στην Αθήνα και της επακόλουθης ανάπτυξης των υποδομών του. Ωστόσο, αυτή η ταχεία ανάπτυξη έχει επηρεάσει σημαντικά τόσο το τοπικό περιβάλλον, όσο και τον πολιτισμό, απειλώντας ακόμη και ακατοίκητες νησίδες, με βιομηχανικές δραστηριότητες όπως οι ιχθυοκαλλιέργειες. Ειδικότερα, το Αγκίστρι, καθώς και οι νησίδες Διαπόρια, Υψηλή και Λαγούσες, παραμένουν σε μεγάλο βαθμό ανεξερευνήτα σε ακαδημαϊκές μελέτες, παρά τα σημάδια σημαντικής ιστορικής ανθρώπινης δραστηριότητας.

Το πρόγραμμα Μικρό Νησιωτικό Τοπίο του Σαρωνικού (LISP), του Σουηδικού Ινστιτούτου στην Αθήνα, στοχεύει να καλύψει αυτό το κενό, εστιάζοντας σε αυτά τα ελάχιστα μελετημένα νησιά. Το πενταετές (2024-2028) αρχαιολογικό πρόγραμμα επιφανειακής-γεωμορφολογικής-τοπογραφικής-εθνογραφικής έρευνας συνδιευθύνει ο αρχαιολόγος, Dr. Christopher Nuttall, υπό την αιγίδα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Πειραιώς και Νήσων, ενώ η Μυρτώ Βέικου είναι υπεύθυνη για τη μελέτη των ευρημάτων της βυζαντινής εποχής. Θα παρουσιαστούν ευρήματα και προκαταρκτικά συμπεράσματα από την πρώτη ερευνητική χρονιά (2024).

Η έρευνα υλοποιήθηκε με χρηματοδότηση των Ιδρυμάτων Enboms donationsfond, της Σουηδικής Vitterhetsakademien και Curtiss T. Brennan & Mary G. Brennan. Η δραστηριότητα της Μ. Βέικου ενισχύθηκε από την Επιτροπή Ερευνών του Πανεπιστημίου Πατρών μέσω του προγράμματος ΜΕΔΙΚΟΣ. Εκφράζονται, επίσης, θερμές ευχαριστίες στην Διευθύντρια του Σουηδικού Ινστιτούτου στην Αθήνα, Δρ Jenny Wallensten, και στους αρχαιολόγους της ΕΦΑΠΝ, Σ. Μιχαλοπούλου, Ι. Συρόπουλο και Μ. Μπορμπουδάκη, για τη συμβολή τους στη συγκεκριμένη έρευνα.

Γιάννης Α. Δημητρακόπουλος

*Καθηγητής Βυζαντινής και Σχολαστικής Φιλοσοφίας
Τμήμα Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Πατρών
jdimitrako@upatras.gr*

**Πτυχές της συμβολής της σκέψης του Θωμά Ακινάτη
στην υστεροβυζαντινή φιλοσοφία**

Η μετάφραση 16 έργων του Θωμά Ακινάτη (1224/25 - 1274) στα ελληνικά –ένα corpus περίπου 3.000.000 λέξεων– κατά τον 14ο και 15ο αιώνα προκάλεσε πολιτιστικό σοκ στη βυζαντινή διανόηση, που επί αιώνες θεωρούσε τον εαυτό της ανώτερο κάθε άλλης. Η σκέψη του Θωμά Ακινάτη επέδρασε σημαντικά στην υστεροβυζαντινή μεταφυσική, γνωσιολογία, θεωρία περί μεθόδου και λογική, καθώς και στην ηθική και πολιτική σκέψη, τόσο καθ' αυτές όσο και υπό το πρίσμα του μείζονος θέματος της διαμάχης μεταξύ φιλοαριστοτελικών και φιλοπλατωνικών. Πρόσφατα ευρήματα δείχνουν ότι, στον τομέα της φιλοσοφίας, η επίδραση αυτή υπήρξε εξίσου σημαντική για τη λεγόμενη παλαιολόγεια «αναγέννηση» όσο και η απενοχοποιημένη στροφή στην αρχαιοελληνική γραμματεία που έγινε κατά το δεύτερο μισό του 13ου αιώνα. Θα φωτιστούν επιλεκτικά πτυχές αυτής της επίδρασης. Το σχετικό ερευνητικό πρόγραμμα, το «Thomas de Aquino Byzantinus», στεγάζεται στο Εργαστήριο Ελληνικής και Λατινικής Φιλοσοφικής Γραμματείας «Λίνος Μπενάκης» του Τμήματος Φιλοσοφίας.

Ειρήνη-Σοφία Κιαπίδου

*Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Βυζαντινής Φιλολογίας
Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών
ekiapidou@upatras.gr*

***Χρονικό της Μονεμβασίας ή μήπως τελικά Χρονικό της Πάτρας;
Μια χαρακτηριστική περίπτωση παραπλανητικής τιτλοφόρησης
στη βυζαντινή ιστοριογραφία***

Ως *Χρονικό της Μονεμβασίας* νοείται σήμερα ένα μικρό κείμενο ιστορικής φύσης από άγνωστο συγγραφέα και με ασαφή χρονολόγηση, στο οποίο εξιστορούνται σύντομα οι επιδρομές των Αβάρων από την εποχή του Ιουστινιανού (6ος αιώνας) και εξής και η κυριαρχία τους στην Πελοπόννησο έως τη βασιλεία του Νικηφόρου Α' (αρχές του 9ου αιώνα), οπότε Άβαροι και Σλάβοι εκχριστιανίζονται, γεγονός που στα εν λόγω κειμενικά συμφραζόμενα συναρτάται άμεσα με την ιστορία της επισκοπής της Πάτρας και τον ορισμό της σε μητρόπολη τον 9ο αιώνα. Στην ανακοίνωσή μου θα εξηγήσω γιατί ο τίτλος *Χρονικό της Μονεμβασίας* είναι άκρως παραπλανητικός, εστιάζοντας στα δεδομένα που έχουν προκύψει από τη μελέτη της χειρόγραφης παράδοσης του κειμένου στο πλαίσιο της νέας κριτικής του έκδοσης που έχω αναλάβει να εκπονήσω για τη σειρά εκδόσεων βυζαντινών πηγών *Corpus Fontium Historiae Byzantinae*.

⁽¹⁾ Αρχαιολόγος, Αναπληρώτρια Διευθύντρια Εφορείας Αρχαιοτήτων Άρτας, ΥΠΠΟ
thkontogianni@culture.gr

⁽²⁾ Καθηγητής Ιστορίας των Πολιτισμών
Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών
hmerantz@upatras.gr

⁽³⁾ Αρχαιολόγος, Επίτιμη Έφορος Αρχαιοτήτων
varvara.papadopolou@gmail.com

**Υλικός πλούτος, κοινωνική ταυτότητα
και αγροτική παραγωγή στην Ήπειρο κατά την Ύστερη Αρχαιότητα:
Το ανασκαφικό πρόγραμμα της αγρέπαυλης στη Στρογγυλή Άρτας**

Η ρωμαϊκή αγρέπαυλη της Στρογγυλής, η οποία ερευνήθηκε από τις δεκαετίες του 1990 και εξής, προσφέρει ένα εμβληματικό παράδειγμα αγροτικού και βιοτεχνικού συγκροτήματος στην υπαίθρο της ρωμαϊκής Ηπείρου. Στην ανακοίνωσή μας παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των αρχαιολογικών ερευνών, παλαιών και πρόσφατων, αναλύοντας τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, τις παραγωγικές εγκαταστάσεις και τα ευρήματα που χρονολογούνται από τον 1ο έως τον 3ο αιώνα μ.Χ. Η έπαυλη της Στρογγυλής, που ανασκάφηκε στα βορειοανατολικά της Άρτας, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα *villa rustica*, δηλαδή αγροτικής ρωμαϊκής κατοικίας με βιοτεχνικό χαρακτήρα. Το συγκρότημα περιλαμβάνει: την κύρια κατοικία με πολυτελή ψηφιδωτά δάπεδα, ένα οκταγωνικό βαλανείο (λουτρό), πηγάδι και ένα μεγάλο ελαιοτριβείο με πλήρες σύστημα παραγωγής και επεξεργασίας ελαιόλαδου. Τα ευρήματα δείχνουν την ύπαρξη εύπορης κοινωνικής τάξης (πιθανώς *Epirotici homines* ή *Synipirotae*), που είχε εγκατασταθεί στην Ήπειρο μετά τη ρωμαϊκή κατάκτηση και επωφελήθηκε από την κοντινή αγορά της Νικόπολης. Ο τεκμηριωμένος χαρακτήρας της εγκατάστασης καταδεικνύει μια οργανωμένη και εκτεταμένη αγροτική οικονομία στη ρωμαϊκή Ήπειρο.

Η έρευνα φέρνει στο φως τον οικονομικό ρόλο της εγκατάστασης, αλλά και τον ρόλο της ως κόμβου παραγωγής και διακίνησης προϊόντων. Πιθανή, επίσης, είναι η σχέση της έπαυλης με τη ρωμαϊκή αποικιακή πολιτική και η ενσωμάτωσή της σε ένα ευρύτερο δίκτυο εκμετάλλευσης της υπαίθρου. Η συνέχιση της έρευνας, η συστηματική τεκμηρίωση των ευρημάτων και η διασύνδεσή της με άλλα αρχαιολογικά σύνολα της περιοχής (όπως τα αντίστοιχα στην Φραγκοκλησιά ή στον Κερασώνα) μπορούν να προσφέρουν κρίσιμες γνώσεις για τη ρωμαϊκή πολιτική εποικισμού και τον μετασχηματισμό της ηπειρωτικής αγροτικής ζωής. Παράλληλα, η διατήρηση και προβολή του χώρου μπορεί να αποτελέσει μοχλό ανάπτυξης για τον σύγχρονο πολιτιστικό τουρισμό στην Ήπειρο. Τέλος, εξετάζεται το πώς η σύγχρονη πολιτιστική διαχείριση μπορεί να ενσωματώσει τέτοιες εγκαταστάσεις σε έναν ευρύτερο αναπτυξιακό και παιδευτικό προγραμματισμό.

Νικούλα Κουγιά^(1,2) & Ιωάννης Ηλιόπουλος⁽²⁾

⁽¹⁾ *Kaminos_ceramics, Εργαστήριο Κεραμικής, Αγίου Νικολάου 60, Πάτρα, nickoulakougia@hotmail.com*

⁽²⁾ *Ερευνητική ομάδα ΚΕΡΑΜΟΣ, Τμήμα Γεωλογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών, keramos@upatras.gr*

**Πολιτισμική συνέχεια και τεχνολογική μεταμόρφωση:
η κεραμική παραγωγή στην Πάτρα από την αρχαιότητα έως τον 20ό αιώνα**

Η κεραμική παραγωγή στην Πάτρα παρουσιάζει διαχρονική παρουσία. Αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της πολιτισμικής συνέχειας και οικονομικής δυναμικής της περιοχής από την αρχαιότητα έως τους νεότερους χρόνους. Ήδη από την αρχαιότητα, η περιοχή αναδείχθηκε σε σημαντικό κέντρο αγγειοπλαστικής και εμπορίου κεραμικών, με αποκορύφωμα τη ρωμαϊκή περίοδο, οπότε διακρίνεται για την ποικιλία, την ποιότητα των προϊόντων της, τόσο για την κάλυψη καθημερινών αναγκών όσο και την ένταξη της Πάτρας σε ευρύτερα εμπορικά δίκτυα της Μεσογείου. Καθοριστικό ρόλο στην ακμή και τη διατήρηση της κεραμικής παραγωγής διαχρονικά διαδραμάτισε η αφθονία πρώτης ύλης, καθώς τα πλούσια κοιτάσματα αργίλου στην ευρύτερη περιοχή προσέφεραν άμεση πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας υλικό, απαραίτητο για τη μακροχρόνια βιωσιμότητα της παραγωγικής δραστηριότητας. Στους νεότερους χρόνους, και ιδιαίτερα κατά τον 19ο και 20ό αιώνα, η παράδοση αυτή περνά στη βιομηχανική εποχή, με την ίδρυση μεγάλων κεραμοτουβλοποιιών, οι οποίες συνέχισαν και εκσυγχρόνισαν την τοπική παραγωγή, συμβάλλοντας σημαντικά στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της περιοχής. Η περίπτωση της Πάτρας αναδεικνύει τη στενή σύνδεση ανάμεσα στη γεωμορφολογία, την τεχνογνωσία και τη διαχρονική δυναμική της κεραμικής τέχνης.

Αναστασία Κουμούση

Δρ Αρχαιολόγος

Διευθύντρια Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας, ΥΠΠΟ

akoumousi@culture.gr

Το Κάστρο της Πάτρας:

Νέα αρχαιολογικά δεδομένα της έρευνας των ετών 2010-2025

Η ίδρυση του Κάστρου της Πάτρας στο β' μισό του 6ου αιώνα μ.Χ. δηλώνει αδιαμφισβήτητα άσκηση της κεντρικής εξουσίας στην περιοχή, η οποία πρέπει να συσχετιστεί με τη μέριμνα του βυζαντινού κράτους για την ενδυνάμωση της απομακρυσμένης Πελοποννήσου, λόγω της συνεχούς πειρατικής δραστηριότητας των Αράβων και της σλαβικής διείσδυσης και εγκατάστασης. Η αδιάλειπτη χρήση του Κάστρου από την ίδρυσή του μέχρι και τους νεώτερους χρόνους για την άμυνα της περιοχής, αλλά και ως διοικητικού κέντρου, είχε ως συνέπεια τις συνεχείς προσθήκες και επισκευές των τειχών, προκειμένου να προσαρμοστούν στις εξελίξεις της οχυρωτικής τεχνικής. Αυτές οι επεμβάσεις αποτελούν αδιάψευστες μαρτυρίες όλων των λαών που το κατέκτησαν.

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας υλοποιεί επί σειρά ετών επεμβάσεις στερέωσης, αποκατάστασης και ανάδειξης σε διάφορους τομείς των οχυρώσεων (βόρεια τείχη, ανατολικό και νότιο τείχος, εξαπύργιο, ενετικός προμαχώνας, οθωμανικός προμαχώνας, κλπ), καθώς και εκτεταμένη ανασκαφική έρευνα. Αυτές οι εργασίες έφεραν στο φως άγνωστα στοιχεία που επέτρεψαν την αποκατάσταση της αρχικής περιμέτρου της οχύρωσης της πρωτοβυζαντινής περιόδου, την άγνωστη επέκταση του Κάστρου που πραγματοποίησαν οι Φράγκοι, ώστε να περιλαμβάνει τον καθεδρικό ναό τους και την τεκμηρίωση, μέσα από την αλληλοδιαδοχή των οικοδομικών φάσεων, των επεμβάσεων που οι Οθωμανοί και Ενετοί κατακτητές πραγματοποίησαν διαχρονικά στα τείχη.

Πέτρος Κουφόπουλος

Καθηγητής

Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πανεπιστήμιο Πατρών

pkoufor@upatras.gr

**Νέα στοιχεία για την ανοικοδόμηση και οργάνωση της μονής Σινά στους χρόνους
του Ιουστινιανού**

Στα μέσα του 6^{ου} αιώνα ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός ανοικοδόμησε την οχυρή μονή της Παναγίας στους πρόποδες του όρους Σινά, όπου βρίσκεται η κορυφή του Δεκαλόγου του προφήτη Μωυσή. Στα τείχη της περιέκλεισε το προσκύνημα της Ακαταφλέκτου Βάτου και έναν ισχυρό προϋπάρχοντα πύργο με ευρύχωρο παρεκκλήσιο, κτίσμα από την εποχή της Αγία Ελένης. Πρόσφατες έρευνες έχουν αποκαλύψει στα νοτιοανατολικά της μονής τα καταλύματα διαμονής των στρατιωτών και τεχνητών που έχτισαν το συγκρότημα. Με βάση τα κατάλοιπα των κατασκευών της πρώτης περιόδου που έχουν τεκμηριωθεί εντός του περιβόλου, είναι πλέον δυνατή η αναπαράσταση της αρχικής οργάνωσης του μοναστηριού. Αυτή περιλάμβανε την τράπεζα, πτέρυγες κελιών, ξενώνα, εργαστήρια, αποθήκες και το Καθολικό. Ο ναός αυτός είναι μια εκατόμπεδη τρίκλιτη βασιλική με νάρθηκα, που ως προσκυνηματικός ναός έχει ιδιαίτερα τυπολογικά χαρακτηριστικά. Παρουσιάζει μοναδική στα χρονικά άριστη διατήρηση και γνωρίζουμε πλέον με ακρίβεια τη μορφή που είχε στον 6^ο αιώνα. Προς το τέλος της ζωής του, ο Ιουστινιανός φρόντισε να κτιστεί μια δεύτερη βασική πάνω στην Αγία Κορυφή, η αρχική μορφή της οποίας επίσης αναπαρίσταται με ασφάλεια.

Μαρία Κυριακοπούλου

Συντηρήτρια Αρχαιοτήτων

Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας, ΥΠΠΟ

kym785241@yahoo.gr

**Αντιμετώπιση φθορών της κεραμικής του Κάστρου της Πάτρας:
Τεχνικές και Εφαρμογές**

Το Κάστρο της Πάτρας, οικοδομημένο κατά το β' μισό του 6ου αιώνα μ.Χ. πάνω στην αρχαία ακρόπολη, αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα βυζαντινής οχυρωματικής αρχιτεκτονικής με διαχρονική χρήση έως τον 20ό αιώνα. Τα αρχαιολογικά ευρήματα του χώρου, ιδίως η κεραμική, τεκμηριώνουν πτυχές της καθημερινής ζωής, της αισθητικής και της τεχνολογικής εξέλιξης της περιοχής κατά τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο. Η κεραμική του Κάστρου της Πάτρας, ως σημαντικό αρχαιολογικό εύρημα, φέρει μαρτυρίες για την καθημερινότητα και την τέχνη της εποχής. Ωστόσο, οι φθορές που προκύπτουν από μηχανικές, χημικές, βιολογικές και περιβαλλοντικές επιδράσεις απαιτούν εξειδικευμένη αντιμετώπιση.

Η παρουσίαση αυτή επικεντρώνεται στις φθορές που παρατηρούνται σε κεραμικά και γυάλινα ευρήματα και στις τεχνικές συντήρησης που εφαρμόζονται για την αποκατάσταση και διατήρησή τους. Οι διαδικασίες περιλαμβάνουν τον καθαρισμό από εναποθέσεις και ρύπους, τη συγκόλληση θραυσμάτων, τη συμπλήρωση ελλειπόντων τμημάτων όπου σε ορισμένες περιπτώσεις προκύπτουν ολοκληρωμένα αγγεία και τη σταθεροποίηση των επιφανειών. Παράλληλα, εξετάζεται η εφαρμογή σύγχρονων τεχνολογιών και υλικών στη συντήρηση. Στόχος είναι η προστασία της ιστορικής αυθεντικότητας και η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω μεθόδων που είναι επιστημονικά τεκμηριωμένες και φιλικές προς τα υλικά. Η παρουσίαση συμβάλλει στην προώθηση της γνώσης και της τεχνογνωσίας για τη συντήρηση των αντικειμένων.

Άρτεμις Λαγού

Υποψήφια Διδάκτωρ Βυζαντινής Φιλολογίας
Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών
artemislagou20@gmail.com

Συναισθήματα και Ιστορία: Μια άλλη «ανάγνωση» της βυζαντινής ιστοριογραφίας

Όταν σκεφτόμαστε την ιστοριογραφία, συχνά την συνδέουμε με γεγονότα, ψυχρή λογική και αντικειμενική περιγραφή. Ωστόσο, η ιστορική αφήγηση δεν υπήρξε ποτέ συναισθηματικά ουδέτερη. Από την αρχαιότητα έως και το Βυζάντιο, οι συγγραφείς ενσωμάτωναν το συναίσθημα στα έργα τους — όχι μόνο ως δραματικό στοιχείο, αλλά και ως μέσο αξιολόγησης προσώπων, πράξεων και εξελίξεων.

Στην ομιλία αυτή παρουσιάζω τη μεθοδολογική βάση της διδακτορικής μου διατριβής, η οποία εκπονείται στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών, με τίτλο: *Η αποτύπωση των «παθών» στη βυζαντινή ιστοριογραφία της μέσης βυζαντινής περιόδου (8ος–10ος αιώνας)*. Στο πλαίσιο της έρευνας, επιχειρώ μια διαφορετική —και λιγότερο εξερευνημένη— ανάγνωση των ιστοριογραφικών κειμένων: όχι μόνο τι λέγεται, αλλά και πώς φαίνεται να αισθάνονται οι πρωταγωνιστές της ιστορικής αφήγησης. Ειδικότερα, θα παρουσιαστούν βασικές θεωρητικές έννοιες (από την *emotionology* των Stearns και τα *emotional communities* της Rosenwein, μέχρι τη θεωρία των *emotives* του Reddy), καθώς και κάποια από τα βασικά ερωτήματα της έρευνας: Ποια συναισθήματα εκφράζονται ή υπονοούνται; Πώς αποτυπώνονται γλωσσικά ή μέσω περιγραφών συναισθηματικών εκφράσεων και αντιδράσεων; Με ποια συχνότητα; Πώς αξιολογούνται από τον ιστοριογράφο; Μέσα από ενδεικτικά παραδείγματα, εξετάζω πώς το συναίσθημα δεν «αντανακλά» απλώς την ιστορία, αλλά συμμετέχει ενεργά στη συγκρότησή της.

Ειρήνη Μαγκανιώτη

Αρχαιολόγος

Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας, ΥΠΠΟ

emagkanioti@culture.gr

Το παρεκκλήσιο Αγίου Ιωάννου Προδρόμου στην Ιερά Μονή Αγίων Πάντων στο Βελημάχι Τριταίας (18ος αι.). Παρατηρήσεις στο εικονογραφικό πρόγραμμα και στις τοιχογραφίες

Το παρεκκλήσιο Αγίου Ιωάννου Προδρόμου τοποθετείται στη βορειοανατολική γωνία του ορόφου της Ιεράς Μονής Αγίων Πάντων η οποία βρίσκεται κοντά στο χωριό Βελημάχι Τριταίας. Ανήκει στον τύπο των μονόκλιτων σταυροειδών εγγεγραμμένων ναών και είναι κατάγραφο με τοιχογραφίες σωζόμενες σε πολύ καλή κατάσταση οι οποίες χρονολογούνται, σύμφωνα με την κτητορική του επιγραφή, το 1766. Ο Χριστός Παντοκράτορας απεικονίζεται στον τρούλλο του κυρίως ναού στις πλευρές του οποίου ιστορούνται ολόσωμοι μετωπικοί άγιοι. Σκηνές ευχαριστιακού περιεχομένου καταλαμβάνουν το Ιερό Βήμα, οι οποίες αποτελούνται από την Παναγία Πλατυτέρα στον τύπο της Βλαχερνίτισσας, το Άγιο Μανδήλιο, τη Θεία Λειτουργία, τη Θεία Κοινωνία και τον Μελισμό. Στον θόλο του νάρθηκα απεικονίζονται, μέσα σε μικρούς τετράγωνους πίνακες, παραστάσεις Δωδεκάορτου. Οι παραστάσεις του ναού διακρίνονται για έναν εκλεκτισμό στην επιλογή των τεχνοτροπικών αποδόσεων και των εικονογραφικών προτύπων που αντλούνται από την παλαιότερη παράδοση καθώς και από τις σύγχρονες τάσεις της ζωγραφικής αποφεύγοντας τη στερεότυπη επανάληψη και τη μονοτονία. Ο τοιχογραφικός διάκοσμος του παρεκκλησίου Αγίου Ιωάννου Προδρόμου της Ιεράς Μονής Αγίων Πάντων στο Βελημάχι Τριταίας αποτελεί ένα αξιόλογο και αντιπροσωπευτικό σύνολο εντοίχιας ζωγραφικής του 18ου αιώνα, η οποία χαρακτηρίζεται για την εμφάνιση ποικίλων καλλιτεχνικών τάσεων και πολλών τοπικών εργαστηρίων σε πολλά μέρη Ελλάδας.

Σταύρος Μαμαλούκος

Καθηγητής

Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πανεπιστήμιο Πατρών

smamaloukos@upatras.gr

Η αρχιτεκτονική στη λατινοκρατούμενη Νότια Ελλάδα από τις αρχές του 13ου ως τα μέσα του 15ου αιώνα

Από τη μακρά χρονική περίοδο μεταξύ της λατινικής και της οθωμανικής κατάκτησης έχουν σωθεί στον νοτιοελλαδικό χώρο πολυάριθμα μνημεία. Τα περισσότερα από αυτά είναι, βέβαια, μνημεία της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής. Δεν είναι, ωστόσο, λίγα και τα μνημεία της κοσμικής αρχιτεκτονικής, κυρίως της οχυρωματικής. Η εγκατάσταση των Λατίνων στον ελλαδικό χώρο είχε ως επακόλουθο μεγάλες κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές αλλά και σημαντικές αλλαγές στην χωροταξική οργάνωση των κατακτημένων περιοχών και στην διαχείριση του κτηριακού αποθέματος και εν γένει του κτισμένου περιβάλλοντος.

Οι νέοι, ολιγάριθμοι σχετικά, κυρίαρχοι εγκαταστάθηκαν στα αστικά κέντρα ή σε λιγότερο ή περισσότερο οχυρωμένες κατοικίες στην ύπαιθρο, ενώ ο αριθμητικά υπέρτερος ελληνικός πληθυσμός εξακολούθησε να κατοικεί στις πόλεις ή στα εγκατεσπαρμένα στην ύπαιθρο χωριά. Οι σημαντικότεροι φεουδάρχες κατοικούσαν σε φεουδαρχικά κάστρα, τα οποία οι ίδιοι έκτισαν, εισάγοντας στον τόπο το χαρακτηριστικό αυτό είδος κτισμάτων της μεσαιωνικής Δυτικής Ευρώπης. Για την αρχιτεκτονική της κατοικίας στα αστικά κέντρα κατά την εξεταζόμενη περίοδο ελάχιστα πράγματα είναι γνωστά.

Όσον αφορά την εκκλησιαστική αρχιτεκτονική, όπως είναι γνωστό από τις πηγές, αρκετές από τις υφιστάμενες κατά την εποχή της κατάκτησης εκκλησίες αποσπάσθηκαν από τους ορθόδοξους προκειμένου να καλύψουν τις λατρευτικές ανάγκες των Λατίνων. Εκτός, όμως, από τις κατασχεμένες παλαιές ορθόδοξες εκκλησίες οι Λατίνοι κυρίαρχοι χρησιμοποίησαν για τις ανάγκες τους και νέες εκκλησίες τις οποίες οικοδόμησαν οι ίδιοι εκ θεμελίων ακολουθώντας πρότυπα της δυτικοευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής. Παράλληλα με την όποια ναοδομική δραστηριότητα των Λατίνων στην περιοχή παρατηρείται την περίοδο αυτή και μια εντονότατη ανάλογη δραστηριότητα από πλευράς των εγχώριων ορθοδόξων, γεγονός που, όπως έχει παρατηρηθεί, φανερώνει αφενός την ακμή του ντόπιου πληθυσμού και αφετέρου τη θρησκευτική ανοχή των Λατίνων κυριάρχων.

Ειρήνη Μπαλκογιαννοπούλου

Μεταδιδακτορική ερευνήτρια

Εργαστήριο Ελληνικής και Λατινικής Φιλοσοφικής Γραμματείας «Λίνος Μπενάκης»

Τμήμα Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

balco@upatras.gr

Η συμβολή του Γεώργιου Σχολάριου στην υστεροβυζαντινή λογική: άγνωστες πηγές

Κατά την πρώιμη φάση της συγγραφικής και μεταφραστικής του δραστηριότητας, ο Γεώργιος Σχολάριος (περ. 1400 – περ. 1472) υπήρξε συνεχιστής της στροφής λογίων του 14ου αι. όπως ο Δημήτριος Κυδώνης, ο Πρόχορος Κυδώνης και ο Μανουήλ Καλέκας, προς τη φιλοσοφική σκέψη της Ευρώπης. Μεταξύ των καινοτομιών του υπήρξαν το ότι, παρά τον απεριόριστο θαυμασμό του για τον Θωμά Ακυινάτη, στράφηκε και σε άλλους Σχολαστικούς, ιδίως του 14ου αιώνα, και το ότι μετέφρασε ή επέταμε και δίδαξε ιδίως έργα λογικής. Θα παρουσιαστούν πρόσφατα ευρήματα, τα οποία αλλάζουν σημαντικά την εικόνα μας για τη σκέψη του Σχολάριου και τον τρόπο με τον οποίο τοποθετούσε τον εαυτό του ως διανοούμενο στη διελκυστίνδα Ανατολής και Δύσης. Σχετική έρευνα διεξάγω από το 2024 στο Εργαστήριο Ελληνικής και Λατινικής Φιλοσοφικής Γραμματείας «Λίνος Μπενάκης» του Τμήματος Φιλοσοφίας.

Ελένη Μπαρμπαρίτσα

Αρχαιολόγος

Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας και Λευκάδας, ΥΠΠΟ

lenabarmbaritsa@gmail.com

Το βελανιδόδασος της Μάνινας Αιτωλοακαρνανίας και η αξιοποίησή του κατά την Ύστερη Βυζαντινή περίοδο - Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

Δυτικά της λίμνης Οζερού και έως τον οικισμό της Χρυσοβίτσας στα νότια βρίσκεται ο πυρήνας του βελανιδόδασους Ξηρομέρου, που καταλαμβάνει συνολική έκταση 130.000 στρεμμάτων περίπου και είναι το μεγαλύτερο σε έκταση δάσος ήμερης βελανιδιάς των Βαλκανίων. Η περιοχή αξιοποιήθηκε για εγκατάσταση ήδη από την αρχαιότητα: οι ακροπόλεις των Δηριέων (Σκουρτούς) και το Παλαιόκαστρο Λιγοβιτσίου στα βόρεια, η αρχαία Σαυρία (Παλαιομάνινα) στα νότια, η αρχαία Μητρόπολη (Ρίγανη) στα ανατολικά και τα αρχαία Κόροντα (Χρυσοβίτσα) στα νοτιοδυτικά, οριοθετούσαν τον πυρήνα του δάσους. Ενδείξεις εντατικής εκμετάλλευσης της περιοχής, κυρίως κατά την ύστερη Βυζαντινή περίοδο, προκύπτουν από τη χαρτογράφηση σημαντικού αριθμού εκκλησιαστικών μνημείων καθώς και τουλάχιστον μιας μεσαιωνικής οχύρωσης έναντι της μονής Λιγοβιτσίου. Πυκνή συγκέντρωση μνημείων διαπιστώνεται γύρω από τον σύγχρονο οικισμό της Σκουρτούς (τουλάχιστον επτά ναοί) και ακόμη στον Μαχαιρά, γύρω από τη Γουριώτισσα και έως τη Μπαμπίνη. Παρόλο που η έρευνα βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο, η φυσική προστασία που παρέχει το ανάγλυφο, η πρόσβαση σε πηγές νερού και η εκμετάλλευση του δάσους (ξυλεία, ρετσίνι, βελανίδια, κτηνοτροφία), δημιουργούν τις προϋποθέσεις ερμηνείας του μνημειακού πλούτου με όρους οργανωμένων οικιστικών πυρήνων.

Δήμητρα Νικολιά

Αρχαιολόγος

Διευθύντρια Εφορείας Αρχαιοτήτων Ζακύνθου, ΥΠΠΟ

dnikolia@culture.gr

Τα βυζαντινά μνημεία της Ζακύνθου: σκιαγραφώντας τη μνημειακή τοπογραφία του νησιού κατά τους βυζαντινούς χρόνους και την Λατινοκρατία

Το βυζαντινό παρελθόν του νησιού της Ζακύνθου δεν ανιχνεύεται με ευκολία σήμερα, καθώς η επαναλαμβανόμενη σεισμική δραστηριότητα και η διαρκής επανάχρηση του οικοδομικού υλικού έχουν μειώσει δραστικά τα αρχαιολογικά κατάλοιπα αυτής της περιόδου, όπως και της αρχαιότητας. Ωστόσο, στο πλαίσιο των επιφανειακών ερευνών που έχουν διεξαχθεί κατά καιρούς για τον εντοπισμό και την καταγραφή αρχαιοτήτων στο νησί, έχουν προκύψει στοιχεία που εμπλουτίζουν την γνώση μας για τις βυζαντινές θέσεις στην ενδοχώρα του, πέρα από τον διαχρονικό οικισμό του Κάστρου. Επιπλέον, κατά την υλοποίηση διαφόρων στερεωτικών και αναστηλωτικών εργασιών σε ναούς που αρχικά θεωρούνταν ότι ανεγέρθηκαν στην περίοδο της Βενετοκρατίας, έχουν αποκαλυφθεί μορφολογικά στοιχεία που συνδέονται με παλαιότερες οικοδομικές φάσεις τους. Η παρουσίαση των παραπάνω σε συνδυασμό με τις ιστορικές μαρτυρίες αποτελεί μία πρώτη απόπειρα σύνθεσης όλων των μέχρι σήμερα γνωστών δεδομένων που διαγράφουν αδρά την εικόνα την βυζαντινής Ζακύνθου, η οποία θα μπορούσε να φωτιστεί σημαντικά στο μέλλον με συστηματική αρχαιολογική έρευνα.

Φεβρωνία Νούσια

*Επίκουρη Καθηγήτρια Βυζαντινής Φιλολογίας
Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών
fnousia@upatras.gr*

Βυζαντινά 'tablets' και 'e-books'

Τί κοινό έχει ο βυζαντινός και ο σύγχρονος φοιτητής εκτός από τον φόρτο των μαθημάτων, την αγωνία της εξέτασης και την χαρά της επιτυχημένης ολοκλήρωσης μιάς άσκησης; Η ομιλία αυτή θα παρουσιάσει τον συναρπαστικό κόσμο της βυζαντινής γραφής και μάθησης με έναν σύγχρονο παραλληλισμό. Μέσα από τον όρο "βυζαντινά tablets", εξετάζεται η χρήση των πινακίδων από κερί με τις οποίες μάθαιναν αντιγραφή και των κωδίκων-μαθηματαρίων με τα οποία μάθαιναν γραμματική, που, με όρους σημερινούς, θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως οι πρόγονοι των tablets και e-books. Η παρουσίαση επιχειρεί να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο οι βυζαντινοί φοιτητές (και οι δάσκαλοί τους) διαχειρίζονταν τη γνώση και την καταγραφή της πληροφορίας συνδέοντας τη μελέτη του παρελθόντος μέσα από οικείους σύγχρονους όρους, μέσα και αναλογίες. Γιατί, όπως θα δούμε, τα βυζαντινά tablets και e-books δεν είναι τόσο μακριά από τα δικά μας!

Γεώργιος Παπαθεοδώρου⁽¹⁾, Μαρία Γεραγά⁽²⁾, Δημήτριος Χριστοδούλου⁽³⁾ & Αικατερίνη Δελαπόρτα⁽⁴⁾

- ⁽¹⁾ Καθηγητής
Oceanus-Lab, Τμήμα Γεωλογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών, gpathe@upatras.gr
- ⁽²⁾ Καθηγήτρια
Oceanus-Lab, Τμήμα Γεωλογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών, mgeraga@upatras.gr
- ⁽³⁾ Επίκουρος Καθηγητής
Oceanus-Lab, Τμήμα Γεωλογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών, dchristo@upatras.gr
- ⁽⁴⁾ Γενική Διευθύντρια Βυζαντινού & Χριστιανικού Μουσείου, Αθήνα,
adelaporta@culture.gr

Θαλάσσια γεωφυσική έρευνα ναυαγίου βυζαντινής εποχής στη Ζάκυνθο, Ιόνιο πέλαγος

Συστηματική υποθαλάσσια αρχαιολογική έρευνα υπό τη διεύθυνση της Δρ Αικατερίνης Δελαπόρτας ανέδειξε σημαντικά ευρήματα για το ξύλινο ναυάγιο που εντοπίστηκε κοντά στο ύφαλο Σινιάλο, ανοικτά του λιμανιού της Ζακύνθου. Το εντυπωσιακό ναυάγιο χρονολογείται το 16^ο αιώνα, κατά τη διάρκεια της ισπανικής θαλασσοκρατίας της εποχής του Φιλίππου Β΄, λίγο μετά τη ναυμαχία της Ναυπάκτου. Ο ξύλινος σκελετός του πλοίου διατηρείται σε σημαντικό βαθμό, επιτρέποντας τη μελέτη της τεχνικής της ναυπηγικής του 15ου-16ου αιώνα. Επιπλέον, διάφορα ευρήματα βοηθούν στην κατανόηση της καθημερινότητας των θαλασσοπόρων της εποχής. Το ναυάγιο αναπαύεται σε μία θέση όπου το βραχώδες υπόστρωμα αναδύεται λίγο κάτω από τον πυθμένα, ο οποίος καλύπτεται από ένα λεπτό στρώμα αμμωδών ιζημάτων. Στο πλαίσιο των ερευνών εφαρμόστηκαν σύγχρονες μέθοδοι θαλάσσιας διασκόπησης πυθμένα που περιελάμβαναν ηχοβολιστή πλευρικής σάρωσης και πρωτότυπο τομογράφο υποδομής πυθμένα πολύ υψηλής ανάλυσης. Τα συστήματα αυτά λειτούργησαν συνδυαστικά με σύστημα προσδιορισμού θέσης, υψηλής ακρίβειας. Η θαλάσσια γεωφυσική έρευνα επέτρεψε την αποτύπωση της ευρύτερης θέσης του ναυαγίου καθώς και τα υπολείμματα του, ενώ έδωσε σημαντικές πληροφορίες για τις φυσικές διεργασίες (site formation processes) που διαμόρφωσαν την αρχαιολογική θέση.

Πλάτων Πετρίδης

Καθηγητής Βυζαντινής Αρχαιολογίας

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ppetrid@arch.uoa.gr

Πάτρα εναντίον Κορίνθου: μια πρόταση συμφιλίωσης

Στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες έκανε την εμφάνισή της στον ελλαδικό χώρο η παραγωγή λύχνων με μήτρες, διαδικασία προερχόμενη από την Ιταλία. Ο αριθμός των παραγόμενων προϊόντων εκτοξεύθηκε τότε εντυπωσιακά, ενώ η νέα μέθοδος επέτρεψε και την προσθήκη διακοσμητικής διάστασης στα λυχνάρια, καθώς στο επάνω μέρος τους, στον δίσκο ή μετάλλιο και στο πλαίσιο αποτυπώνονταν πλέον διακοσμητικά μοτίβα ή και ολόκληρες παραστάσεις.

Για δεκαετίες, μια συγκεκριμένη παραγωγή λύχνων από καλής ποιότητας ανοιχτόχρωμο πηλό συνδεόταν με την Κόρινθο και για το λόγο αυτό αποκαλούνται στη βιβλιογραφία «κορινθιακά λυχνάρια». Η δημοσίευση μιας μονογραφίας για λυχνάρια που βρέθηκαν στην Πάτρα ήρθε να διεκδικήσει την πατρότητα του συγκεκριμένου τύπου για λογαριασμό της Πάτρας, για να ακολουθήσει στη συνέχεια μια σειρά δημοσιεύσεων που αντέκρουαν αυτή την υπόθεση.

Η προσεκτική παρατήρηση των εξωτερικών χαρακτηριστικών (διακοσμητικών θεμάτων και υπογραφών) αλλά και των ποιοτικών χαρακτηριστικών (καθαρότητα πηλού και εκτέλεση διακόσμησης) αυτών των αντικειμένων μάς επιτρέπει να προτείνουμε μια άλλη ανάγνωση του φαινομένου παραγωγής λύχνων κατά τον 2ο και 3ο αιώνα μ.Χ. όχι μόνο στην Πάτρα και την Κόρινθο αλλά πιθανότατα και σε άλλες περιοχές της Βόρειας Πελοποννήσου.

Σπυριδούλα Πυρπύλη

Δρ Μουσειολογίας, ΕΔΙΠ

Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

spyropyli@upatras.gr

Δημόσια βυζαντινή αρχαιολογία
Από το πανεπιστήμιο στην κοινωνία των πολιτών: η περίπτωση της
Αιτωλοακαρνανίας

Στην προτεινόμενη ανακοίνωση θα γίνει προσπάθεια να αποτυπωθεί η σύνδεση της βυζαντινής αρχαιολογίας με την κοινωνία των πολιτών στον νομό Αιτωλοακαρνανίας. Στον εν λόγω νομό νομιμοποιούμεστε να μιλάμε για μια ουσιαστική τέτοια σύνδεση, από τη στιγμή που αυτή παίρνει τη μορφή πρωτοβουλιών ‘από τα κάτω’ οι οποίες σχετίζονται με την ανάδειξη βυζαντινών μνημείων, με την ίδρυση φορέων σε άμεση αναφορά με το τοπικό βυζαντινό πολιτιστικό απόθεμα, με την αποστολή αιτημάτων πολιτών προς αρμόδιους φορείς για παρεμβάσεις σε βυζαντινά μνημεία που τελούν υπό καθεστώς κινδύνου, με τη θεσμοθέτηση τακτικών κοινωνικοπολιτιστικών εκδηλώσεων που ‘αγκαλιάζουν’ τον βυζαντινό πολιτισμό, με συστηματικά δημοσιεύματα στον τοπικό τύπο αναφορικά με ζητήματα τοπικών βυζαντινών μνημείων κ.ά. Συνοπτικά θα επιχειρηματολογήσουμε ότι η βυζαντινή αρχαιολογία εντάσσεται πλέον με ποικίλους τρόπους στην κοινωνική καθημερινότητα των πολιτών της Αιτωλοακαρνανίας.

Συνακόλουθα, θα επιχειρηθεί να ερμηνευθεί αυτή η εξοικείωση της κοινωνίας των πολιτών με το τοπικό βυζαντινό πολιτιστικό απόθεμα και η ενεργός συμμετοχή της στην προστασία και την ανάδειξη της βυζαντινής κληρονομιάς του νομού. Μέσω, δε, της ανακοίνωσης θα γίνει προσπάθεια να διερευνηθεί ο ρόλος του πνευματικού κληροδοτήματος του καθηγητή βυζαντινής αρχαιολογίας Θανάση Παλιούρα στη μετατροπή του συγκεκριμένου ακαδημαϊκού πεδίου σε δημόσιο αγαθό στην Αιτωλοακαρνανία, με απώτερο σκοπό να εξεταστεί εάν η συγκεκριμένη περίπτωση πανεπιστημιακού δασκάλου και ενεργού αρχαιολόγου θα μπορούσε να λειτουργήσει ως παράδειγμα ακαδημαϊκού «ανοίγματος» της επιστήμης της αρχαιολογίας προς την κοινωνία των πολιτών.

Αθανασία Ράλλη

Αρχαιολόγος

Εφορεία Αρχαιοτήτων Ηλείας, ΥΠΠΟ

aralli@culture.gr

**Κάστρο Χλεμούτσι: επεμβάσεις ανάδειξης και σχέδιο διαχείρισης ενός
εμβληματικού μνημείου της φραγκοκρατίας στη ΒΔ Πελοπόννησο**

Θέμα της ανακοίνωσης είναι η παρουσίαση των επεμβάσεων ανάδειξης που έχουν υλοποιηθεί στο κάστρο Χλεμούτσι και η διατύπωση μιας πρότασης διαχείρισης του εμβληματικού αυτού μνημείου της φραγκοκρατίας. Το Χλεμούτσι/Clermont, πυρήνας του Πριγκιπάτου της Αχαΐας, χτισμένο σε θέση στρατηγική για να ελέγχει και προστατεύει την πρωτεύουσα Ανδραβίδα και το εμπορικό λιμάνι της Γλαρέντζας, λειτουργεί ως τοπόσημο στη ΒΔ Πελοπόννησο ανά τους αιώνες και αποτελεί ένα από τα πλέον καλοδιατηρημένα μεσαιωνικά κάστρα της Ελλάδας. Ιστορικοί, λόγιοι, χαρτογράφοι, μηχανικοί, μελετητές κ.ά., που προσεγγίζουν την περιοχή από τον 16ο έως και τον 20ό αιώνα, αναφέρουν στα κείμενά τους το περίφημο κάστρο, ταυτίζουν τον χώρο με ιστορικά γεγονότα και αποτυπώνουν τη μορφή του. Στη σύγχρονη εποχή το Χλεμούτσι αποτελεί αντικείμενο συστηματικής μέριμνας της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, η οποία σταδιακά αλλά μεθοδικά προχωρά σε επεμβάσεις στερέωσης, αποκατάστασης και ανάδειξής του με τη συνδρομή -τις τελευταίες δεκαετίες- σημαντικών συγχρηματοδοτούμενων ευρωπαϊκών προγραμμάτων (ΚΠΣ, ΕΣΠΑ, INTERREG). Στόχος των επεμβάσεων δεν είναι μόνο η προστασία του μνημείου, η ενίσχυση της αναγνωσιμότητας, η βελτίωση της κατάστασης διατήρησης και η αύξηση της επισκεψιμότητάς του, αλλά και η μετατροπή του σε εν δυνάμει πλουτοπαραγωγικό πόρο, λειτουργικά συνδεδεμένο με την τοπική οικονομία με άμεσα επωφελούμενους όλους τους κατοίκους της ΒΔ Πελοποννήσου. Τρόπους για να επιτευχθεί αυτή η μετατροπή του κάστρου, χώρου πολιτισμικής αναφοράς και υπόμνησης μιας ιδιαίτερα πλούσιας πολυπολιτισμικής όσμωσης χαρακτηριστικής της ιστορικής εξέλιξης της περιοχής, επιχειρεί να συμπεριλάβει το σχέδιο διαχείρισης που παρουσιάζεται.

Αλεξία Σταμούλη

Δρ Βυζαντινής Ιστορίας, ΕΔΙΠ

Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

afstamouli@gmail.com

Η δυτική Ελλάδα και η βόρεια Πελοπόννησος στην ύστερη βυζαντινή αγιολογία

Κατά την ύστερη βυζαντινή περίοδο, η αγιολογική παραγωγή παρουσίασε αξιοσημείωτη ανάπτυξη. Χαρακτηρίζεται κυρίως από την επεξεργασία παλαιότερων κειμένων. Τα υστεροβυζαντινά αγιολογικά κείμενα, γραμμένα στην πλειοψηφία τους από λόγιους συγγραφείς, περιέχουν, μεταξύ άλλων, σημαντικές πληροφορίες για πόλεις με τις οποίες σχετίζεται -συνήθως- το εγκωμιαζόμενο πρόσωπο και οι οποίες παρατίθενται με διάφορες αφορμές. Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται βέβαια στην πρωτεύουσα, την Κωνσταντινούπολη, και στη δεύτερη πιο σημαντική πόλη της εποχής, τη Θεσσαλονίκη. Ωστόσο και άλλες περιοχές παρουσιάζονται, συνήθως επαινετικά, κυρίως ως πατρίδες των αγίων.

Η παρούσα εισήγηση θα εστιάσει σε περιοχές με τοπικό ενδιαφέρον. Ειδικότερα, στην Αιτωλία, ως πεδίο δράσης του Αγίου Βαρβάρου, σύμφωνα με τον Λόγο του Κωνσταντίνου Ακροπολίτη. Επίσης, στην πατρίδα του Αγίου Κοδράτου, την περιοχή του Ισθμού και της Κορίνθου, με βάση το Μαρτύριο του αγίου με συγγραφέα τον Νικηφόρο Γρηγορά. Ο Κωνσταντίνος Ακροπολίτης, μέγας λογοθέτης κατά τη βασιλεία του Ανδρονίκου Β', υπήρξε επιφανής λόγιος και ήταν πολυγραφότατος. Στον τομέα της αγιολογίας απέκτησε το προσωνύμιο του Νέου Μεταφραστή. Συνέγραψε, εξάλλου, τα περισσότερα αγιολογικά έργα της εποχής. Ο Νικηφόρος Γρηγοράς υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους λογίους της Παλαιολόγειας εποχής. Ανέπτυξε έντονη συγγραφική και επιστημονική δραστηριότητα. Σχεδόν όλα τα αγιολογικά του έργα είναι αφιερωμένα σε αγίους προηγούμενων αιώνων.

Τρύφων Τρυφωνόπουλος

Συντηρητής χαρτιού και βιβλίου
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας, ΥΠΠΟ
ttrifonopoulos@culture.gr

Situs Imperii Sinici, 1679
Η συντήρηση ενός χειρόγραφου κώδικα
από την Ιερά Μονή Χρυσοποδαρίτισσας Πατρών

Το *Situs Imperii Sinici*, είναι ένας χαρτώος, δερματόδετος χειρόγραφος κώδικας του 1679. Αποτελεί ανέκδοτη στο σύνολο της μετάφραση από τον Χρύσανθο Νοταρά του σλαβονικά γραμμένου έργου του Νικόλαου Σπαθάρη, που αποτελεί και αυτό μετάφραση του Άγγλου Ιησουίτη και χαρτογράφου, Μαρτίνιο Μαρτίνι.

Αναφέρεται με εντυπωσιακές λεπτομέρειες στην κυβερνητική δομή της αυτοκρατορικής Κίνας του 17ου αιώνα. Το χειρόγραφο, ύστερα από πολυκύμαντες περιπέτειες, βρέθηκε –άγνωστο πώς– στη βιβλιοθήκη της Ιεράς Μονής Παναγίας Χρυσοποδαρίτισσας στην Αχαΐα. Εκεί, αναγνωρίστηκε η τεράστια ιστορική και βιβλιοδετική του αξία και ξεκίνησε η διαδικασία της συντήρησής του με βάση τα πλέον αυστηρά και σύγχρονα πρότυπα διατήρησης.

Η παρουσίαση επιχειρεί να φωτίσει την πορεία αυτού του χειρογράφου στο χρόνο, αλλά και να αναδείξει τη σημασία της επιστημονικής προσέγγισης συντήρησης, παρά τις τεχνικές προκλήσεις, υπηρετώντας στην πράξη την προστασία της πολιτισμικής μας κληρονομιάς. Η συντήρηση πραγματοποιήθηκε στα εργαστήρια της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας στον καιρό της πανδημίας.

Χριστοφόρα Φύτρου

Υποψήφια Διδακτόρισα Βυζαντινής Φιλολογίας

Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

xfitrou@gmail.com

Νέες ερευνητικές προσεγγίσεις στα *Αμφιλόχια* του πατριάρχη Φωτίου

Τα *Αμφιλόχια*, ένα από τα λιγότερο μελετημένα έργα του πατριάρχη Φωτίου, αποτελούν το αντικείμενο της διδακτορικής μου διατριβής που εκπονείται στο Πανεπιστήμιο Πατρών με τίτλο: *Αμφιλόχια Φωτίου: φιλολογική μελέτη και σχέση με το υπόλοιπο επιστολικό του έργο*. Πρόκειται για μία συλλογή κειμένων θεολογικού, κυρίως, περιεχομένου με τα οποία εξετάζονται ζητήματα δογματικής και βιβλικής ερμηνείας. Η παρουσίαση των κειμένων με τη μορφή απαντήσεων σε ερωτήματα έχει ενισχύσει –αν όχι καθιερώσει– την άποψη ότι τα *Αμφιλόχια* είναι μία συλλογή ερωταποκρίσεων.

Στην ανακοίνωσή μου επανεξετάζονται οι όροι διαμόρφωσης της συλλογής στο πλαίσιο της βασικής επιδίωξης του συντάκτη της, λαμβάνοντας υπόψη λειτουργικές παραμέτρους που φαίνεται να διαδραματίζουν ενεργό ρόλο στη συγκρότηση και την ταυτότητά της. Τέτοιες παράμετροι είναι ενδεικτικά η σύνδεση της συλλογής με το σώμα επιστολών του Φωτίου, η ‘συνομιλία’ κειμένων της με κώδικες της *Βιβλιοθήκης*, η διατήρηση της επιστολικής φόρμας στο μεγαλύτερο τμήμα της, η *ad verbum* αντιγραφή έργων ή αποσπασμάτων από άλλους συγγραφείς, η λειτουργία των τίτλων που συνοδεύουν τα κείμενα. Παράλληλα, παρακολουθώντας τις διεργασίες διαμόρφωσης της συλλογής, επιχειρείται η σκιαγράφηση των τεχνικών μεθόδων εργασίας του πατριάρχη ως προς τη συγγραφή, την αντιγραφή, τη διαχείριση κειμενικού υλικού και την ευελιξία του στη διαχείριση των γραμματειακών ειδών.

Κατερίνα Χαμηλάκη

Δρ Αρχαιολόγος

Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας και Λευκάδας, ΥΠΠΟ

katerinachamilaki@gmail.com

**Η παραγωγή και διακίνηση κεραμικών προϊόντων στην Ανατολική και Δυτική
Στερεά Ελλάδα κατά την Πρωτοβυζαντινή Περίοδο.
Τυπολογία, τοπικές τάσεις παραγωγής, εισαγωγές.**

Η ανακοίνωση θα εστιάσει στην παραγωγή, διακίνηση και χρήση της καθημερινής κεραμικής κατά την περίοδο των πρώτων αιώνων της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας (4ο-8ο αιώνα), και στα στοιχεία που η μελέτη της παρέχει για τον καθημερινό βίο των κατοίκων αγροτικών και περιφερειακών οικισμών της ηπειρωτικής Ελλάδας. Βασιζόμενη σε ευρήματα από ανασκαφές θέσεων στην ανατολική και δυτική Στερεά Ελλάδα η παρουσίαση θα εστιάσει στους κύριους τύπους κεραμικών προϊόντων που χρησιμοποιούνταν για τη μεταφορά, αποθήκευση, παρασκευή και κατανάλωση τροφής και αγαθών. Ιδιαίτερη αναφορά θα γίνει στην τοπική παραγωγή κεραμικής και τα τεκμήρια ή ενδείξεις ύπαρξης κεραμικών εργαστηρίων. Παράλληλα θα παρουσιαστούν τα κύρια δίκτυα διακίνησης κεραμικών προϊόντων, τόσο από κοντινές περιοχές, δηλαδή την Δυτική Ελλάδα (Πάτρα, Ήπειρο), όσον αφορά στις θέσεις της Αιτωλοακαρνανίας, και την Ανατολική Στερεά και Πελοπόννησο (Κόρινθο, Αργολίδα κ.ά.) ως προς τις θέσεις της Βοιωτίας, όσο και από τις κύριες περιοχές παραγωγής κεραμικών προϊόντων της Μεσογείου, επισημαίνοντας τον ρόλο των εμπορικών δικτύων στην προμήθεια της κεραμικής και των προϊόντων που τη συνόδευαν. Η σύγκριση μεταξύ διαφορετικών θέσεων του ηπειρωτικού ελλαδικού χώρου, θα αναδείξει κοινές πρακτικές στην διακίνηση και χρήση της πρωτοβυζαντινής κεραμικής αλλά και διαφορές που σχετίζονται με τη γεωγραφική θέση, την τοπική οικονομία και τη φυσιογνωμία κάθε θέσης καθώς και τις κύριες εμπορικές διαδρομές της Ανατολικής και της Δυτικής Στερεάς Ελλάδας.

Ανδρονίκη Π. Χρυσάφη

Δρ Νεοελληνικής Φιλολογίας, ΕΔΙΠ

Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

andron@upatras.gr

I.N. Αγίου Ανδρέα Πατρών:

Μια διαμάχη για το «καλλιτέχνη και καλλιμάρμαρον» μνημείο

Η ανακοίνωση θα επικεντρωθεί στον διεθνή αρχιτεκτονικό διαγωνισμό που προκηρύχθηκε για την ανέγερση του νέου I.N. Αγίου Ανδρέα και στον συνακόλουθο διάλογο που προκλήθηκε, σε μια δυναμική ιστορική στιγμή του νεοελληνικού κράτους (στο μεταίχμιο ακριβώς του εικοστού αιώνα, ανάμεσα στον «ατυχή» πόλεμο του 1897 και στο έπος των Βαλκανικών Πολέμων). Από το 1895, που ορίστηκε τοπική επιτροπή ανέγερσης του νέου ναού, ο οποίος αποτελούσε ένα κεντρικό όραμα της σύγχρονης πόλης, έως και τη θεμελίωσή του το 1908 από τον βασιλιά Γεώργιο Α΄, διεξήχθη μια ευρεία δημόσια συζήτηση, η οποία κορυφώθηκε τα έτη 1904-1905 και αφού ανακοινώθηκαν τα προκριθέντα σχέδια του διαγωνισμού. Οι συμμετοχές, που έγιναν δεκτές, τα σχέδια και οι τροποποιήσεις των αρχικών μελετών, η αισθητική και τα ρυθμολογικά στοιχεία πυροδότησαν έναν εκρηκτικό διάλογο σχετικά με την *ελληνικότητα* του αρχιτεκτονήματος, ενταγμένο στις ιστορικές συγκυρίες και την κρατούσα ιδεολογία της περιόδου, στον οποίο συμμετείχε και ο ίδιος ο Βασιλιάς με δημόσια δήλωσή του. Ειδικότερα, στόχος της ανακοίνωσης αποτελεί ο προβληματισμός ο οποίος, με αφορμή τη διεξαγωγή του διαγωνισμού, εκφράστηκε πάνω σε ζητήματα εθνικού προσδιορισμού και στην αναζήτηση των χαρακτηριστικών που θα διαμόρφωναν την ταυτότητα των νεοελλήνων. Κεντρική θέση στη συζήτηση κρατούσαν οι έννοιες της Ορθοδοξίας και της Ανατολής απέναντι στη «φραγκίζουσα» Δύση, ενώ, στο πλαίσιο ενός κυρίαρχου γεωτροπισμού και μιας ανθρωπογεωγραφικής θεώρησης, οι «φωτεινές» Μεσογειακές χώρες αντιπαραβάλλονταν στην «ομιχλώδη» Κεντρική Ευρώπη με τους «βαρβαρικούς όγκους». Τέλος, επισημάνθηκε ο ρόλος της αρχαιότητας και του Βυζαντίου στην ιστορική συνέχεια του έθνους, καθώς *μόνον ο βυζαντινός ρυθμός δύναται ακριβώς να προσδώση τον εθνικόν χαρακτήραν. Πας άλλος ρυθμός, όσω ωραίος και αν θεωρηθή, δεν θα ήναι ο Εθνικός Ελληνικός ρυθμός.* (Μ. Χαιρέτης, «Ο νέος Ναός του Αγίου Ανδρέου», *Νεολόγος Πατρών*, 19/1/1905).

Κωνσταντίνος Χρυσόγελος

*Επίκουρος Καθηγητής Βυζαντινής Φιλολογίας
Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών
kxrysogelos@upatras.gr*

Ο Θεόκριτος και ένα πιθανό ερωτικό υπονοούμενο σε ποίημα του 12ου αιώνα

Στο πλαίσιο των ερευνητικών μου ενδιαφερόντων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται η ενασχόληση αφενός με τη βυζαντινή ποίηση, αφετέρου με τη σάτιρα και την παρωδία στον ελληνικό Μεσαίωνα, αντικείμενο της εισήγησής μου θα αποτελέσει το διαλογικό ποίημα *Ἐπὶ ἀποδήμῳ τῇ Φιλίᾳ* (Στη Φιλία, καθώς φεύγει για τα ξένα· έκδ. Zagklas 2023) του Θεοδώρου Προδρόμου (12ος αιώνας). Συγκεκριμένα, θα δοθεί έμφαση στους τελευταίους στίχους του συνθέματος, όπου ο ο ποιητής, υπό το προσωπείο του Ξένου (αμφίσημη λέξη, που υποδηλώνει ταυτόχρονα τον «ξένο» και τον «οικοδεσπότη») προσκαλεί την ατιμασμένη και ταλαιπωρημένη Φιλία στο σπίτι του. Με αφορμή τη χρήση μία συγκεκριμένης λέξης, αλλά και την ευρύτερη σκηνοθεσία της επιλογικής αυτής σκηνής, στοιχεία που παραπέμπουν συλλήβδην στο Ειδύλλιο 27 (υπό τον τίτλο *Ὅαριστὺς* = *Φιλική συνομιλία*) του Θεόκριτου, συζητώ τον τρόπο με τον οποίο ο βυζαντινός συνομιλεί με τον αρχαίο ποιητή, επιτρέποντας μάλιστα στον αναγνώστη να εντοπίσει ένα παρόμοιας φύσης ερωτικό υπονοούμενο, που έρχεται να ανατρέψει το πνεύμα των προηγούμενων στίχων. Κλείνοντας, θα προσθέσω μερικές σκέψεις σχετικά με την πρόσληψη του Κατωϊταλιώτη στο μέσο και ύστερο Βυζάντιο.

Οργανωτική Επιτροπή

Συντονίστριες

Μυρτώ Βέικου, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Πατρών
Ειρήνη-Σοφία Κιαπίδου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Πατρών
Αναστασία Κουμούση, Διευθύντρια Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας, ΥΠΠΟ

Μέλη

Μαρία Γεραγά, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Γεωλογίας Πανεπιστημίου Πατρών
Ιωάννης Δημητρακόπουλος, Καθηγητής, Τμήμα Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Πατρών
Σταύρος Μαμαλούκος, Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Πανεπιστημίου Πατρών
Χρήστος Μεράντζας, Καθηγητής, Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Πατρών
Φεβρωνία Νούσια, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Πατρών
Γιώργος Παπαθεοδώρου, Καθηγητής, Τμήμα Γεωλογίας Πανεπιστημίου Πατρών
Αλεξία Σταμούλη, ΕΔΙΠ, Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Πατρών
Κωνσταντίνος Χρυσόγελος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Πατρών

Χορηγός

Φεστιβάλ Υποδοχής Πρωτοετών Welcome, Πανεπιστήμιο Πατρών

Εικόνες

Σ. 1: Κάστρο Πάτρας, όψη Οθωμανικού προμαχώνα από δυτικά. © ΕΦΑ Αχαΐας

Σ. 8: Κάστρο Πάτρας, η πύλη του Αιγιαλού στον πύργο της πρωτοβυζαντινής περιόδου.
© ΕΦΑ Αχαΐας

